

הלכות קריאת שמע סימן סח

סח שלא להפסיק בפיוטין, ובו סעיף אחד:

א יש מקומות שמפסיקים בקריאת שמע לומר פיוטים, *ונכון למנוע מלאמרם משום דהוי הפסק: הגה ויש אומרים (א) דאין אסור בדבר (הרא"ש ס"פ אין עומדין והרשב"א והטור) וכן נוהגין בכל המקומות לאמרם, והמקל ואינו אומרים לא הפסיד. ומכל מקום לא יצטק בשום דבר אפלו בדברי תורה אסור להפסיק ולצטק (ב) כל זמן שהצבור אומר פיוטים, וכל-שכן שאסור לדבר שום שיחה בטלה. ומכל מקום מי שלומד על-ידי הרהור, שרואה בספר מהרהר, לית בה אסורא, דהרהור לאו בדבור (ב) (ג) דמי, אלא (ג) שמתוך קו יבואו לדבר ויבואו לידי הפסק, וצ"ל (ד) אין לאדם לפרש עצמו (ז) (ח) מהצבור במקום שנהגו לאמרם אותם (ו) עמקם. ועין לקמן סימן צ סעיף י (מהרי"ל ד"ס):

א תשובת הר"ם
ו"י בקרק א
מהלכות קריאת שמע
והטור שם
הרא"ש

באר היטב

(ב) דמי. אמנם בשעה שהחזן אומר קריש אסור להרהר בספר, שצריך הרבה לכוון בעצת הקריש, פ"ח (עי' באה"ט סי' קכ"ד סק"ז): (ז) מהצבור. והא"י ז"ל לא היה אומר פיוטים ופזמונים אלא מה שצריך הראשונים כגון הקלידי שנהגו ע"ד האמת וכן לא היה אומר יגדל, אמנם המנהגים שנהגו בשרשי התפלה אין לשנות ממנהג מקומו כי י"ב שצרים בשמים נגד י"ב שבטים וכל שבט יש לו שער ומנהג לבד, ומה שנוהג בש"ס הוא שנהג לכל הפנות. ובש"ל הקריש בשם גאונים שמצוה לומר פיוטים, ובש"פ ר"א וחיית אשר חנה וכו' להטה אש סביבותיו ע"ש. כתב הר"ם מ"ן סי' פו שנהגו לומר הפיוט ואח"כ מתחיל בקריאת יוצר אור שלא להפסיק באמצע הקריאה, ואם מתחיל בנחיד לא יאמר שום פיוט באמצע הקריאה ע"ל. וכתב המ"א מיהו בסי' נ"ד כתב הרמ"א דאסור להפסיק בין וישתבח ליוצר אכל קשאמור באמצע הקריאה הרי מעין הקריאה, מיהו בפסח שהחזנים מאריכים הרבה בנגונים מוטב לומר הפיוט קדם שמתחיל בקריאה, דהרי הרי שלא מעין הקריאה, ואם שבת לומר הפיוט עד שגמר הקריאה אסור לאמר דלא עדיף מעל הפסוק בהנחה ופזורים ע"ש:

שערי תשובה

[א] דמי. עכ"ט. ועין פרי"ח שמתיר שלא לומר וללמד או על-ידי הרהור. ובבב"י כתב דבפיוטין מקליר וכו' ואין לעשות כן, אך בפיוטים מאחרונים המפורשים, החושש עצמו ומהרהר בד"ת אריך למעבור ח"י: [ב] מהצבור. עכ"ט. ובש"פ כתב שראה בירושלים תרכ"ב ספר הפנות מבתי מדרשי ויטל בן מהר"ו וזה"ל שכתב על דבר אביו שכתב מורי לא היה אומר כן, וז"ל: אמר שמואל א"פ שכתב זה אבא קארי וז"ל ראיתי כשהיה ש"ן בקהל בימים נוראים היה אומר כל הדברים וכל הפיוטים עכ"ל, וישמע חכם וסגנון יקח חקמה ומוסר השכל עכ"ל חש"צ שכתב שם דברים שיש בהם משום יתרא ושאין בהם ע"ש. ועין בשו"ת סתרי"ן בן מנא"ש וז"ל סי' פו כתב שאם החזן סבור שיש הפסקה קדם שקבוצה הפסקה עליו קטר והוא מנהג קטנות לכל העולם וכן דעת הרב ז"ל בזה (ו"ל רבנו הר"ף) עכ"ל. ובבב"י סי' ק"ב כתב בזה מדרבי הקדמים בחש"ר מהקנה פארהור סי' ס"ו וסי' קטב שאסור בקריאת קיש ע"ש. וכתב שכתב התוס' ש"ר הקליר הוא ראב"ש, ע"ן בפעמים ובקורן יוסף סי' ג' יד ובשו"ת ב"ב קהניא וכתב שכתב שכתבו הרבה בזה, ובמח"ב חב"א תשובת ר"ת מהר"קא"ל בש"ל בכת"י וכתב שהיה מקנה וקנה, ויש הרואים מהר"ר נקנין פחות דפסוק וצ"ד פיוט אחת אשר לך כקסמה וכתב פשוט וכתב, ומח"ב הקריש וכו' דבריו כתב ק"א חזן כקט נפיש חילתה ודבקתם צדיפו מנביא, דרבנו הרא"י ז"ל גלה שהפסוק היה בו נצוץ מנשמת ר"א ביש כמ"ש מר"ק וקנה וקנים ע"ש:

משנה ברורה

מה"ר חיים ויטל על אביו, שכתבה שליחצבור בקהל בימים נוראים היה אומר כל הדברים וכל הפיוטים, וישמע חכם וממנו יקח חקמה ומוסר השכל שלא לשנות המנהגים, ובש"ל"ה האריך בשם גאונים שמצוה לומר פיוטים, וכשפ"ט רבי אלעזר "וחיות אשר חנה וכו' להטה אש סביבותיו, ע"ן שם. אמנם המנהגים שנהגו בשרשי התפלה, לכלי עלמא אין לשנות כל אחד ממנהג מקומו, כגון (י) מנפס אשכנז לספרד או להפ"ק וכל כהאי גוונא, כי שנים-עשר שצרים בשמים נגד שנים-עשר שבטים, וכל שבט יש לו שער ומנהג לבד, ולענין דינא, האשכנזים המתפללים עם הספרדים או להפ"ק, יצאו ידי חובת תפלה¹. וכל זה רק במנהגים שנהגו בשרשי תפלה, אבל מה שנוהג בנפלא או בדברי הפוסקים שלמדו מהנפלא הוא שנהג לכל, ואין רשות לשום אדם לנהג במנהגו: (ה) מהצבור. ע"ן במגן אברהם, דבפסח שהחזנים מאריכים הרבה בנגונים, טוב יותר לומר הפיוט קדם שמתחיל בקריאת יוצר אור², דבר הרי הפיוט שלא מעין הקריאה, וזה"ל חש"ב הפסק ששישה כדי לגמר קלה³; וכתחילה ראוי לחש לזה ויכדלעיל בסימן סה במשנה ברורה, ע"ן שם. ואם שבת לומר הפיוט עד שגמר הקריאה, אסור לאמר, דלא עדיף מ"על הנסים" בהנחה ופזורים: (ו) עמקם⁴. ואם מתחיל בנחיד, לא יאמר שום פיוט באמצע הקריאה [אחרונים]. דרך אגב ראיתי להזכיר כאן מה שהרבה מהממונים טועים בראש-השנה ויום-כפור, בשעה שנגנן החזן בתחלת הקריאה "יוצר אור" הפיוט של "אורות מאפל אמו ויהי", אחר-כך מתחילין הסמון מיד "מלך" או "סלח נא" ואינם מתחילים הקריאה מראש, וראוי להזהרם על זה:

ט ענין פריסת שמע, מקומות מקומות יש: יש מקומות שנהגין שפורסין על שמע [פריסת שמע נקרא אמירת ה"פרכו" שאנו אומרים] בשביל המתאחרין לבוא לבית-הכנסת, אחר גמר סיום תפלת שמונה-עשרה בלחש. ויש מקומות שנהגין שפורסין השליחצבור על שמע בשביל המתאחרין, אחר קריש בתרא. וע"ן לעיל בסימן נד במגן אברהם שמצריך לאלו הנהגין אחר קריש בתרא, לומר מתחלה קצת פסוקים אם רוצים לומר קריש ו"פרכו". וע"ן לקמן בסימן

שער הציון

(ב) רש"ק"א: (ג) פרימגדלים בסימן סד: (ג) רמב"ם ע"ש: (ד) פשוט, דחלא הוא מטעם הפסק כמו שכתב בדרכי-משה: (ה) עין בדרכי-משה: (ו) מגן אברהם ושמעריה תשובה ע"ש: (י) פרימגדלים:

הלכות קריאת שמע סימן סח

ביאורים ומוספים

סימן סח

שלא להפסיק בפיוטיין

(משנ"ב ס"ק א)

אָבֵל שְׁאֵר נֶסֶח הַבְּרָכָה לֹא נִתְּנוּ בּוֹ חֻקִּים שְׁעוֹר שִׁיאֻמָּר בָּהּ וְכָךְ מִלּוֹת דְּוָקָא (1) וכו', הוֹאִיל וְהָיָה בָּהּ אֲנֻכָּהּ וּמִלְכּוּת וְעֵנִין הַבְּרָכָה (2) וכו', וְכִדְעָה הָרִאשׁוֹנָה הַמּוֹכֵחַ בְּסִימָן קֶפֶז סְעִיף א' (3).

(1) וכל זה בדיעבד כמו שכתב בהמשך דבריו, אך לכתחילה כתב לקמן (סי' קפז ס"ק ד) שאין לשנות כלל מנוסח הברכה שתיקנו לנו חכמים.

(2) ומטעם זה כתב בשו"ת אבן ישראל (ח"ט בהגהות על המשנ"ב), שאם לא אמר באתה חונן את המילים 'חננו מאתך דעה בינה והשכל' שלא יצא, כיון שהחסיר את עיקר הברכה.

אמנם, בביה"ל לעיל (סי' נט ס"ב סוף ד"ה וזכר וד"ה ולא אמר) כתב שדעת הגר"א כדעת הרשב"א והרמב"ן שהכל תלוי בחתימת הברכה, ואף בברכה ארוכה שפותחת בברוך וגם חותמת בברוך כברכת 'יוצר אור', גם אם חיסר בה דבר שהוא מעיקר הברכה, מ"מ אם חתם את הברכה כדיון, יצא. וכן לענין תפילת שמונה עשרה, כתב בביה"ל לקמן (סי' קיז ס"ה ד"ה אם לא וסי' קיט ס"ג ד"ה אם דילג) שלדעת הגר"א גם אם חיסר בה דבר שהוא מעיקר הברכה כגון שחיסר בברכת 'תקע בשופר' את ענין קיבוץ הגלויות, מ"מ אם חתם כהוגן, לדעת הגר"א ה"ל יצא ידי חובו. וראה לעיל (סי' נט שם) שכתבנו בשם הגר"ח קניבסקי שכיון שספק ברכות להקל, אם חתם כהוגן אינו חוזר.

ומי שטעה בסיום ברכת רפאנו ואמר 'רופא כל בשר ומפליא לעשות', דעת הגרש"ז אויערבך (אשי ישראל פ"ב ה' ק) שאף על פי שאמר את שאר הברכה כהוגן, מ"מ צריך לחזור לראש הברכה, משום שברכת 'רופא כל בשר' היא ברכה כללית, מה שאין כן ברכת 'רופא חולי עמו ישראל' שלא נתקנה אלא לחולי ישראל בלבד. ומ"מ אם תיקן את עצמו תוך כדי דיבור ואמר 'רופא חולי עמו ישראל' יצא ידי חובתו, שאינו אלא כמוסיף שבת בברכה. וראה עוד מה שכתבנו בביה"ל לקמן (סי' קיט שם).

(3) כאן משמע שמסקנת דבריו שאף שלא חתם את הברכה יצא ידי חובה, אמנם, לקמן (סי' קפז ס"ק ד) סיים שהבי"ח כתב שהעיקר כהדעה השניה בשו"ע שם, שאם לא חתם לא יצא, והוסיף, שגם הא"ר (שם ס"ק ב) הביא את הבי"ח הנ"ל, ובשעה"צ לקמן (סי' ריג ס"ק ב) כתב בשו"ע (שם ס"ג) מוכח שגם החתימה מעכבת, וסיים שצריך עיון קצת. וראה מה שכתבנו לקמן סי' קפז שם.

(משנ"ב ס"ק ג)

אָבֵל הַהוּר בְּעֶלְמָא בְּדִבְרֵי-תוֹרָה אֶפְשָׁר דִּישׁ לְהַקְלָהּ (4) וכו', אָמְנָם בְּשִׁעָה שֶׁחֲזוֹן אֱמִיר קָדִישׁ אֶסּוּר לְהִתְרַחֵם (5).

(4) ואף לדעת הגר"א שצריך לברך ברכות התורה אף על הרהור בדברי תורה, כתב בביה"ל לעיל (סי' מז ס"ד ד"ה המהרהר) שאין הכוונה שנחשב ממש כדיבור כמו שכתב בשו"ת בנין עולם (סי' ו), שלפי זה הרהור בדברי תורה יחשב כאן להפסק, אלא שכונת הגר"א שגם הרהור בדברי תורה הוא מצוה, ולכן יש לברך עליו ברכות התורה.

(5) וכן לענין קדושה, כתב לקמן (סי' קכז ס"ק א) שאסור להרהר בדברי תורה משעה שהתחיל הש"ץ לומר 'עקד', ורקא בשעה שהש"ץ אומר את התיבות, ולא בשעה שמאריך בניגון. והוסיף, שמה שמוסיפים בנוסח הקדושה בשבת אינו מעיקר הקדושה, ויש

אומרים שאף 'ימלוך' וכל שכן 'לעומתם' וכו' 'ובדבר' וכו' אינם מעיקר הקדושה.

(משנ"ב ס"ק ד)

אֵין לְשִׁנוֹת כָּל אֶחָד מִמֶּנְהֶם מְקוֹמוֹ, כִּגְוִן מְנַסֵּחַ אֶשְׁכְּנִי לְסִפְרָד אוֹ לְהַפְדֵּי (6) וכו', הָאֶשְׁכְּנִיזִים הַמִּתְפַּלְלִים עִם הַסִּפְרָדִים אוֹ לְהַפְדֵּי, יֵצְאוּ דְּיָד חֹכֶת תְּפִלָּה (7).

(6) ולכן אשכנו לשנות ממבטא אשכנוי למבטא ספרדי, כתבו הגר"י קניבסקי (קריינא דאגרתא ח"א סי' קלח) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' ט וחי"ד סי' מז אות ג) ובשו"ת אגרות משה (אורח ח"א סי' ה) והגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"א ס"ו ובדבר הלכה אות ו) והגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' יב) שאסור לשנות מהמבטא שנהגו אבותיו, ויש בזה משום 'ואל תיטוש'. והוסיפו הגרש"ז אויערבך והגר"ש אלישיב, שהוא הדין שכן ספרד לא ישנה למבטא אשכנוי.

ואלה שבחרו להחליף את המבטא להברה ספרדית, כתב בשו"ת הר צבי (אורח ח"א סי' ד) שודאי שאין רוח חכמים נוחה מזה שהחליפו את המבטא שקיבלו מאבותיהם, אלא שבמקום שלא ישמעו לנו מוטב שלא לומר להם דבר, וכן כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם פ"ה ארחות הלכה ה' 67) שדבר זה נעשה בלי להתיעץ בדעת תורה [וראה עוד להלן לענין שליח ציבור].

ומ"מ בן אשכנו המתפלל בהברה ספרדית, כתב הגר"ח קניבסקי (בנים חביבים עמ' רנו) שירצא ידי חובה, ואף אם מזכיר שם שמים בהברה זו. והוסיף (דעת נוטה עמ' רנח), שאף החזו"א והגר"י קניבסקי לא אמרו שהאומר שם השם בפתח אין זו תפילה, אלא אמרו שיש להיזהר בזה, וכן הורה הגר"ש אלישיב (ישא יוסף אורח ח"ב סי' כד) שכן אשכנו שהתרגל להתפלל בהברה ספרדית ומתקשה להתפלל בהברה אשכנוית, יכול להמשיך להתפלל בהברה ספרדית, אך את שם השם יאמר בהברה אשכנוית, והוסיף, ששמע מהגר"ח קניבסקי שכך הורה גם החזו"א.

וכשיש צורך להקל בזה, כגון בבית ספר שאם יתפללו בו בהברה אשכנוית ישלחו ההורים את ילדיהם לחינוך חילוני, כתב הגר"י קניבסקי (שם) שמשום 'עת לעשות לה' אפשר להקל להתפלל בהברה ספרדית. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ב) להקל בבית ספר שיש בו בנות מעדות אשכנו וספרד, והוסיף, שמ"מ את שם השם יאמרו בהברה אשכנוית. וכן היקל הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פ"ה שם) לעולים חדשים מרוסיה שרגילים לדבר בהברה ספרדית, שאין להטרידם להתפלל בהברה אשכנוית משום שעלול לבלבלם.

ומי שהתחנך בקטנותו להתפלל בנוסח שאינו מאבותיו, וקשה לו לחזור לנוסח המקורי, הורו הגר"י קניבסקי (תפילה כהלכתא פ"ד ס"ג) הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ה דבר הלכה אות לו) והגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' יב) ובשו"ת אור לציון (ח"ב בסוף המבוא) שיכול להמשיך להתפלל בנוסח שבו חונן.

ובן אשכנו הרוצה לשנות את נוסח תפילתו מנוסח ספרד [הנהוג בקהילות החסידים] לנוסח אשכנו או להיפך, דעת החזו"א (ד"יג) והנהגות פ"ד אות מ דעת נוטה עמ' שצב) שמנוסח ספרד יכול לשנות לנוסח אשכנו, כיון שעיקר הנוסח הוא נוסח אשכנו ואבות אבותיו הם ששינו. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ב סי' כד), וביאר שם שעד שהתפשטה החסידות התפללו כולם בנוסח אשכנו, ואם כן מי שמשנה לנוסח אשכנו לא נחשב ששינה, שאורבה אבותיו הם ששינו לנוסח ספרד, והוא חוזר להתפלל כמו המשך בעמוד הבא

הלכות קריאת שמע סימן סח

ביאורים ומוספים המשך

לומר כמנהגו, כיון שכל התוספת שיש בה הבדל בין הנוסחאות אינה מעיקר הקדושה אלא תוספת פיוטים, ובפרט פתיחת הקדושה שמעיקר הדין רק הש"ץ אומרה ולא הציבור. וראה עוד מה שכתבנו לקמן סי' קכ"א. והוסיף הגר"ש אויערבך (שם סכ"ב) שאף שלעצמו מתפלל בנוסח שלו, אך את ילדיו יחנך להתפלל בנוסח של בית הכנסת.

אמנם לענין שליח ציבור שרגיל להתפלל בנוסח אחר מהציבור, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' לא אות ג.) וכן הורה הגר"ש אלישיב (שבות יצחק שם עמ' רמח). והגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ו עמ' כג.) שבתפילת לחש יכול להתפלל כפי הנוסח שרגיל בו, אך בחזרת הש"ץ יתפלל בנוסח הציבור. והוסיף הגר"ש וואזנר (שם), שכל זה בתנאי שמכיר ויודע שלא יטעה בתפילתו, וכן הורה הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם סי' ט) ובדבר הלכה אות לא). והוסיף שבעת תפילתו בלחש מתוך הסידור יתן ליבו לכל השינויים שיש ביניהם, וכן הובאה עדות מהחפץ חיים (דרך שיחה ח"א עמ' תקלג), שבתפילתו בלחש יכול להתפלל כפי הנוסח שרגיל בו. מאידך, בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ב סי' כט וח"ד סי' לג.) כתב שאף בתפילת לחש עליו להתפלל בנוסח הציבור, כיון שתפילתו בלחש היא כדי לסדר את תפילתו שלא יטעה, ואם יתפלל בלחש בנוסח אחר, הרי אדרבה כשיתפלל לאחר מכן בקול יערב את שתי הנוסחאות יחד. וראה מה שכתבנו לקמן סי' ק ס"ק א.

ולענין שליח ציבור המתפלל בבית כנסת שמתפללים בו בהברה השונה מזו שהוא מתפלל בה, הורה הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם סי' כ) ודבר הלכה אות לו וארחות הלכה הע' 67) שעליו להתפלל בהברה המקום בו הוא מתפלל, אולם אם משער שלא יוכל לדקדק בדבר ויערב שתי הברות, מוטב שיתפלל בהברה שבה הוא רגיל. והוסיף, שאם מתפלל בבית כנסת של אשכנזים המתפללים בהברה ספרדית, אין הש"ץ צריך להתפלל בהברה זו, כיון שהברה זו לאשכנזים נעשתה בלי להתיעץ בדעת תורה. דעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף אורח ח"ב סי' כא) שאם הציבור מתפללים שם בהברה שקיבלו מאבותיהם שעשו כדון, עליו להתפלל בהברה הציבור, אך כיון שאין מעמידים ש"ץ שאינו יודע לחתוך את האותיות, לכתחילה לא יהיה ש"ץ, והוסיף, שאפשר לתת לו להתפלל בהברה שונה מהציבור מאשרי ובא לציון, או בתפילת ערבית שאין בה חזרת הש"ץ, כיון שעיקר הקפידא היא בחזרת הש"ץ. מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ז תשובה לח) כתב שעליו להתפלל בהברה שלו, ולכן מוטב שלא יהיה ש"ץ במקום שמתפללים בהברה השונה משלו, אלא אם כן יש לו חיוב להיות שליח ציבור. והגר"ש קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' ג) הורה שיכול בן ספרד לשמש כש"ץ לציבור של בני אשכנז, ויכול להתפלל או בהברה אשכנזית או ספרדית.

ואיש ואשתו שיש שינויים ביניהם בנוסח התפילה שקיבלו מאבותיהם, הורה הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם פ"א סי' ודבר הלכה אות ז) שעל האשה לנהוג כמנהג בעלה, ומי"מ הבעל יכול להרשות לה להמשיך לנהוג כמנהגו בית אביה. וכן הורה הגר"ש אלישיב (תפילה כהלכתה פי"ד הע' ד) שעליה לנהוג כמנהג בעלה, והוסיף, שאי אפשר לחייבה לעשות זאת מיד לאחר נישואיה, כיון שכבר התרגלה לנוסח אחר, ומי"מ תשתדל לעבור להתפלל בנוסח של בעלה בטרם יגיעו בנייה לגיל חינוך לתפילה. מאידך, הגר"ש קניבסקי (דעת נוטה עמ' שצב) כתב שאין זה המשך בעמוד הבא

שהתפללו אבות אבותיו. והוסיף, שהנוסח שמתפללים בקהילת החסידים אינו הנוסח של בני ספרד שכתבו הרמב"ם וברוב הדברים הוא בנוסח אשכנז, ואם כן נוסח זה אינו בנוסח אשכנז ולא בנוסח בני ספרד.

מאידך, בשו"ת דברי חיים (ח"ב סי' ח) כתב שכל מי שאין לו נוסח תפילה מבית אבותיו יתפלל בנוסח האר"י ז"ל, וכל המאמין בבעש"ט ובתלמידיו ראוי לאחוז בנוסח האר"י ז"ל, ומי שחשקה נפשו יכול לסמוך על גדולי הדור קדושי עליון ששינו מנוסח אשכנז לנוסח האר"י ז"ל. וכן בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' יא) כתב שכל מה שכתב המג"א (שהביא המשגיב) שאין לשנות מנוסח התפילה, הכוונה מנוסח אשכנז לנוסח בני ספרד וכן להיפך, אבל לנוסח האר"י ז"ל שהוא נוסח כולל, מותר. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' ד) שאפשר לשנות מנוסח אשכנז לנוסח האר"י ז"ל, אבל לא מנוסח האר"י ז"ל לנוסח אשכנז. והגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ה סכ"ב ובהערות) הורה שאין לשנות מנוסח אשכנז לנוסח שהנהיגו בקהילות החסידים וכן להיפך, ואף על פי שגם עיקר של נוסח ספרד הוא בנוסח אשכנז אלא ששינו בכמה מקומות, מי"מ כיון שבנוסח זה מתפללים קהילות החסידים כבר מאות בשנים, נחשב כמנהג קבוע ואסור לשנות.

והעולה מחוץ לארץ ישראל על מנת להשתקע, דעת הגר"ש אויערבך (תפילה כהלכתה שם הע' ו) שעליו להתפלל כמנהג בני ארץ ישראל, ולנהוג כמותם בכל מנהגי התפילה.

על פי דין זה כתב הגר"ש שיינברג (תשובות בסוף ספר תפילה כהלכתה) שהבא לבית הכנסת ולא מוצא סידור בנוסח שרגיל להתפלל בו, שאין נכון להפסיד עבור זה תפילה בציבור, כיון שעיקר הברכות שוות וכל השינוי בין הנוסחאות הוא רק בכמה תיבות, ולכן יוצא ידי חובתו גם בנוסח אחר.

ובני ספרד המתפללים בבית כנסת שמתפללים בו בנוסח אשכנז וכן להיפך, כתב בספר שערי רחמים (עמ' ט אות כה) שהגר"ח מוולאז'ין צוה לתלמידו מבני אשכנז שנסע להיות בקהילת הספרדים, שלא ישנה מנוסח הציבור ויתפלל כמותם. וכן כתב בספר פאת השולחן (סי' ג אות יד) ומשום 'לא תתגודדו'. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' נט) בשם שו"ת חתם סופר (ח"ו סי' א) לענין אשכנזי הנמצא באופן קבוע בקהילה של בני ספרד, שעליו לנהוג כמותם.

מאידך, בשו"ת משיב דבר (ח"א סי' יז) כתב שתפילה בלחש יתפלל כפי הנוסח שלו, אבל לענין קדושה וכדו' שאומרים אותה בקול, יתפלל בנוסח הציבור, וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ה). והגר"י קרליץ הורה (ספר זכרון שיח תפלה עמ' תרצג) בשם החפץ חיים, וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק ח"ח דיני נר שבת עמ' רמר-רמה) שרק דברים הבאים מחמת הציבור כמו קדושה עליו לומר בנוסח של הציבור, אבל את שאר הדברים יכול לומר בנוסח שלו, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ב סי' כג), אלא שהוסיף האגרות משה שכיון שיכול לומר בקול את 'פסוקי דזמרה' ואת 'ברכות קריאת שמע' וישמעו הציבור שאינו אומר כמותם, לפיכך מוטב שיאמר בנוסח הציבור, וראה עוד בדבריו (שם סי' קד) שהכריע שח"ץ מתפילת שמונה עשרה שאומרים בלחש, יאמר את הכל בנוסח הציבור. וראה עוד במה שכתב בשו"ת אגרות משה שם ח"ה סי' לו אות ה.

דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ה סכ"ג) שאף חלקים מהתפילה הנאמרים בציבור שעליו לומר כמותם, היינו דוקא אם ניכר איך אומרים, ולכן אף קדושה אם אומרה בלחש יכול

הלכות קריאת שמע סימן סח

ביאורים ומוספים המשך

[משנ"ב ס"ק ה]

בְּשִׁשְׁשָׁה קָדִי לְגִמְרָא פְּלֵה⁽⁸⁾.

(8) אבל בשאר הימים שאומרים פיוטים, כתב המג"א (ס"ק א) שיאמר את הפיוט באמצע ברכות קריאת שמע, על פי מה שכתב הרמ"א לעיל (סי' נד סוף ס"ג) שאסור להפסיק בין 'ישתבח' [דהיינו לאחר שאמר ברכו] לברכת יוצר אור, וכיון שהפיוט הוא מעין הברכה יכול לאומרו בתוך הברכה.

[משנ"ב ס"ק ו]

עֲמִיקָם⁽⁹⁾.

(9) ואם על ידי אמירת הפיוטים יעבור זמן קריאת שמע ותפילה, כתב לקמן (סי' קיב ס"ק ד) שלא יאמרו פיוטים.

מהדברים שהאשה משועבדת לבעלה, ויכולה להמשיך כמנהגה. ובעל תשובה שאביו לא חינוכו לשמירת תורה ומצוות, הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם פ"ה דבר הלכה אות לו) שמוסתבר שצריך לכתחילה לנהוג כמנהג אבותיו, כי אדם חייב בכבוד אבי אביו, ועוד, שקבלתם נחשבת כעין קבלה לדורות הבאים, ומ"מ אם קשור לרב ולסביבה שקירבו אותו ליהדות, רשאי להתפלל כמנהגם, כיון שרואה אותם כאילו הם ילדו אותו.

וגר שהתגייר, הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם ארחות הלכה הע' 80) והגרי"ש אלישיב (תפילה כהלכתה שם ס"ה) שמוותר לו לבחור אחת מהנוסחאות כפי מה שלבו חפץ, או על פי המקום שבו מתגורר, וכנוסח זה ינהג בקביעות.

הלכות קריאת שמע סימן סט

סט דין פורס על שמע, וכו' ב' סעיפים:

א מגלה כ"ג לפרוש
הדין שם ב שם
בשעה ג פסקת
סופרים ור"מ בפרק
א מהלכות תפלה
ד תלמודי רש"י
בשמו ונהגור בשם
סמ"ק ויוקם ומסקת
סופרים

א *אם יש בני-אדם שהתפללו (א) כל אחד בפני עצמו בנחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדשה, עומד אחד מהם (ב) ואומר קדיש וברכה ראשונה (ג) "יוצר אור" ולא יותר, וזה נקרא פורס על שמע, לשון חתיכה פרוסה, שאין אומרים אלא קצת ממנה: הגה (ד) וצקשו לא נהגו לומר כל ברכת "יוצר אור", אלא אומרים קדיש וברכה וזה עונים אחריו (ה) [ב] ברוך ה' וכו'. יש אומרים שפורסין בקריאת שמע של ערבית (ה) כמו בשחרית (כל-בו וכו' בשם הר"ן), (ו) ולא נהגו בן משום (ז) דליכא קדיש קדם 'ברכו' של ערבית: לאחר שסיימו ברכת "יוצר אור" *אומר אבות וגבורות (ח) וקדשה ו'אמה קדוש', וזה (ט) נקרא עובר לפני התבה. ינאין עושין דברים אלו בפחות מעשרה משום דהוי דברים שבקדשה. וצריך לחזור אחר ששה שלא שמעו, דהיינו רב העשרה. ו'אם אינם נמצאים, אפלו בשביל אחד (י) שלא (כ) [ג] שמע אומרים, ואפלו מי ששמע יכול לפרס

שערי תשובה

[ב] ברוך ה'. וצין כמג"א ברש"י פסקין מחשבות הרמ"ע ומ"ש ע"ז בנדר אפרים, ובה"ט השמיט ולא נהני לקח: [ג] שמע. עבדי. וע"ל סי' נה בשע"ת סי' ט ופ"ש בעשרת ימי תשובה: כאן בזה:

עמ"א. וזה"ל שמתפללין כל התפלה בשביל א' שלא התפלל, ב"י ד"מ. וכתב המגן אברהם מיהו ב"ל דאם אין שם ו' שלא התפללו לא יתפלל הש"ן בלחש רק יתחיל מיד בקול רם, דהא עקר הפניה משום קדשה. וכתב מ"א בסימן נד שאם פורסין אחר קדיש בתנאי יאמר מקצת פסוקים קדם פריסת שמע, שלעולם אין אומרים

באר היטב

* אומר אבות וכו'. צין במשנה ברורה סעיף קטן ח כמה שכתבנו בשם הג"ה, וצין בבאר הגולה דמשמע מנה דרצת השור ולא יאמר רק הג' ברכות, ומכל מקום לדינא דמשמע מנה דרצת השור. וצין שם שכתבנו ראיה מהמשנה. וצין עוד במשנה ברורה כמה שכתבנו בשם המגן אברהם. וברצוננו אם לא היה רב מנן והתפללו השמונה עשרה בלחש, אם יכול אחר כך הש"ן לעבור לפני התבה, צריך ציון: דלפי דעת השולחן ערוך דפוסק ברש"י השני דאפלו אם התפללו מתחלה כל אחד ביחיד: יכול אחר כך אחד לעבור לפני התבה, פשוט דכל-שכן בזה; כי מבני לי לפי דעת הרב"ז דנהניין נוסח, כמו שכתבנו במשנה ברורה סעיף קטן א, אם פליג גס"פ בזה וזה יחשב רק תפלה נחיד, או דלמא דבזה דין בין דבצת התפלה היה מנן בבית הנקנס, וגם מקומו שנתקבצו לעשרה היה עליהם חייב קדשה קדם שהתחילו להתפלל, וכמו שכתבנו במשנה ברורה סעיף קטן א בסופו, צין שם. ועל הכל הנה החיוב. ונודע, דלהרד"ק דסבירא לה דפרח מנהו חייבא דקדשה לאחר שהתפללו, הא דאנו עושין תמיד חונת הש"ן אף דאנו בקריאת, ולפי דברי התוספות במגלה (דף כ"ג ע"ב) העצם הוא משום קדשה⁽¹⁾, על-פירוש הנה משום דבצת שנתקבצו העשרה ביחד הנה

באר היטב

(ב) ברוך ה' וכו'. ואם לא שמע ברכו רק שמע הקהל עונים עונה אמן, ע"ל סי' נז ס"ק א: (ג) שמע. ואם שמע מהקורא בתורה דין ואין חוזרין בשבילו, עמ"א. וזה"ל שמתפללין כל התפלה בשביל א' שלא התפלל, ב"י ד"מ. וכתב המגן אברהם מיהו ב"ל דאם אין שם ו' שלא התפללו לא יתפלל הש"ן בלחש רק יתחיל מיד בקול רם, דהא עקר הפניה משום קדשה. וכתב מ"א בסימן נד שאם פורסין אחר קדיש בתנאי יאמר מקצת פסוקים קדם פריסת שמע, שלעולם אין אומרים

משנה ברורה

קל"ג בבית-יוסף דמוקח דמנהגם הוא, דאף אם ארע שלא בא אדם לבית הנקנס אחר "ברכו" אף-על-פי-כן אין מדרקלין בכו, לכו משבתות וימים טובים⁽¹⁾, בראיתא שם; ומכל מקום אין לבטל מנהגם בבית הנקנס מפני הפחיתות, (ב) אכל במקום שאין לחש למחלוקת יש לנהוג שלא יאמר השליח-עבור "ברכו" אלא-אם-כן בא אחד אחר "ברכו" ולא שמע כלל באותו יום, ואף שכתב אחר "יוצר אור" מחר גס"פ לומר בשבילו אף-על-פי שלא יסמך אליה "יוצר אור". וכן מי שכתב שמע "ברכו" קדם התפלה, וצמח מתפלל ביחידות והגיע ל"ברכו", ונודע לו עשרה אנשים שכתב שמע "ברכו", אף-על-פי-כן מחר לפרס על שמע ולומר "ברכו", הוא או אחר בשבילו, בין דיאמר מיד אחר-כך ברכת "יוצר אור"; אכל אם תרמי לגריות, דהיינו שכתב שמע "ברכו" או ששמע מהעולים בתורה שאמר "ברכו", וגם הוא צמח אינו עומד קדם "יוצר אור", אינו יכול עוד לפרס על שמע ולומר "ברכו", הוא או אחר בשבילו:

א (א) כל אחד. והרד"ב בסימן רמא חלק ד פליג על זה וזה לשונו: אם התפללו עשרה כל אחד ביחיד, פרח מנהו קדיש וקדשה⁽²⁾, כדאמרין גבי ברכת-המזון [למנן בסימן קצד סעיף א], וכו' דפרח מנהו, אף-על-פי-כך שאחר כך נתמקרו עשרה, אינם יכולים לחזור ולהתפלל בקדיש וקדשה, ואם חזרו והתפללו היו ברכה לכשלה, צין שם, והוא דבריו בקצור במגן אברהם, ובספר מגן אברהם ובחיי אדם הביאו דבריו להלכה. ובתשובת הרמ"ז סימן פד ובדרד"ה חיים, בדיני ברכו את ג, משמע דפוסק בהשולחן-ערוך. אכן בתשובת חתם-סופר חלק ארבעים סימן יז כתב דכן עמא דבר בהרד"ב. אכן גם להרד"ב, אם יש אחד מהם שלא התפלל צדין יכול לפרס על שמע וגם לירד לפני התבה, אף לא יתפלל מתחלה התפלה בלחש, רק יתפלל סתם התפלה בקול רם⁽³⁾, דבכהא אגא לא שנין פרח חובת תפלה מנהו, דהרי בשביל עצמו אומר, וכן כתב המגן אברהם בסימן קכד. והוא הדין דאחד מאותם שכתב יצאו יכול לפרס על שמע ולירד לפני התבה בשבילו, וכתב המגן אברהם, דכיון דיש על-כל-פנים אחד שלא יצא צדין ירי תפלה, כל ישראל ערבים זה בזה [והרד"ב שם]: (ב) ואומר קדיש. צין לעיל בסימן נד בהג"ה דצריך לומר מתחלה קצת פסוקים⁽⁴⁾: (ג) "יוצר אור". אף דבזמננו גלם בקריאת ואין צריך לכתוב המבנה שיוציא בברכה, וכל-שכן לפי מה דאמר המהדר שכתב ברכו גלם כל אחד בפני עצמו, מכל מקום סבירא לה להמחבר דאומר "יוצר אור" משום (כ) שלא יהיו נראין כפוסקין חס ושלום, שהוא אומר להם שכתב ואין אחד מהם שכתב, לכו אומר "יוצר אור" (ג) ובקול רם, והאחרים שומעים, והשומע עונה: (ד) וצקשו וכו'. סבירא לן (ד) דכיון ששומע "ברכו" ה' המבנה לעולם וצד"ה לא מנחי ככופר, מיד דהנה אפרסת התורה, וצין באלה רבה ובמגן אברהם שחסימו גס"פ לזה: (ה) כמו בשחרית. וצד"ה לומר, אף אם גלם כבר התפללו כל אחד בפני עצמו: (ו) ולא נהגו כן. כתב הפריימגרים: נראה ודאי, אם יש אחד שלא התפלל צדין מצייר, יכול לעמוד בפני העמוד עם תפלה שהתפללו ויאמר "ברכו" בקול רם וגם יאמר הברכה ראשונה בקול רם, ויצא אף להמחבר, ואפשר דיוכל לומר גס"פ בקדיש שכתב שמונה עשרה, עד כאן לשונו: (ז) דליכא קדיש. ומשום "ברכו" לחוד (ה) לא קפדין כל-כך. (1) ואף-על-פי-כך דבקצת מקומות אומרים שלשה פסוקים וקדיש קדם "ברכו" בערבית⁽⁵⁾, וזהו רק מנהג בעלמא ולא קפדין בהאי קדיש⁽⁶⁾, מה שאין כן קדיש שאחר "ישתבח" שחרית שהוא מנהג קרומנים קפדין טפי: (ח) וקדשה ו'אמה קדוש וכו'. צין בהג"ה בסמוך ששנים "כל התפלה גס"פ"⁽⁷⁾, וצין לעיל בסעיף קטן א, דרצת הרד"ב דאין לנהוג דין עובר לפני התבה אלא-אם-כן יש בהם על-כל-פנים אחד שלא התפלל צדין. וכתב המגן אברהם: מיהו נראה לי, דאם אין שם ששה שלא התפללו לא יתפלל השליח צבור בלחש, רק יתחיל מיד בקול רם, דהא עקר הפניה מהפניה בזה הוא רק משום קדשה, ויאמר הג' ראשונות בקול רם והשאר בלחש, אכל כשיש רב מנן הם כמו צבור גמור⁽⁸⁾. וצין בבאר היטב: (ט) נקרא עובר וכו'. ואין זה מצוי כהיום, (10) משום דרגילין לפרס על שמע בשביל המתאחרין לבוא, אחר גמר סיום שמונה עשרה בלחש קדם שמתחיל השליח-עבור התפלה בקול רם, ויוציא על דו ענין הקדשה וצריך לומר בעצת שמתקבצין אז בסתם בית-הנקנס לפרס על שמע (11) שלא יעברו נגד המתפללין. אכל אם ארע שמתאחר לבוא להתפלל אחר התפלה, יוכל לפרס על שמע ולירד לפני התבה: (י) שלא שמע. ואם שמע מהעולים בתורה, די, ואין חוזרין בשבילו, אם לא שהוא עומד עמה קדם ברכת "יוצר אור" אז מחר

שער הציון

(ב) כל זה מן הרמ"ע ונדר-החיים ורש"א: (ג) בית-יוסף: (ד) פריימגרים: (ד) דרכי-משה: (ה) מגן אברהם (1) מחצית-השקל: (ז) לבוש. וצין באלה רבה בשם המעצרים טוב: (ח) מגן אברהם:

